گزارش خبر
NEWSREPORT
کد خبر: ۵۳۴۷۶۷
چهارشنبه ۳ تیر ۱۴۰۵ ۱۰:۳۸

# از موکب‌های خیابانی تا رفاقت‌های شبانه؛ روایتی متفاوت از محرم دهه‌هشتادی‌ها

صدای مداحی در کوچه پیچیده است. چند نوجوان با تی‌شرت‌های مشکی نقش‌دار کنار درب هیات ایستاده‌اند. یکی از آنها قبل از ورود چند ثانیه از مراسم را با گوشی‌اش ضبط می‌کند و استوری می‌گذارد. همه برای عزاداری آمده‌اند، اما برخی با تیپ و ظاهر متفاوت و برخی هم گویا برای یک دورهمی و میهمانی اما با پوشش سیاه؛ این تصویر، روایتی از نسل زد است؛ نسلی که عزاداری را با زبان، پوشش و ابزارهای ارتباطی خودش تجربه می‌کند.

به گزارش شبکه صنعت ۲۴، صدای مداحی در کوچه پیچیده است. چند نوجوان با تی‌شرت‌های مشکی نقش‌دار کنار درب هیات ایستاده‌اند. یکی از آنها قبل از ورود چند ثانیه از مراسم را با گوشی‌اش ضبط می‌کند و استوری می‌گذارد. همه برای عزاداری آمده‌اند، اما برخی با تیپ و ظاهر متفاوت و برخی هم گویا برای یک دورهمی و میهمانی اما با پوشش سیاه؛ این تصویر، روایتی از نسل زد است؛ نسلی که عزاداری را با زبان، پوشش و ابزارهای ارتباطی خودش تجربه می‌کند.

نسل زد، یعنی متولدین اواخر دهه هفتاد تا اوایل دهه نود، شکل تازه‌ای از حضور در مراسم عزاداری را تجربه می‌کنند. آنها همچنان در هیات‌ها و مراسم سوگواری شرکت می‌کنند؛ اما شیوه حضورشان متفاوت‌تر از نسل‌های قبل است از استفاده گسترده از شبکه‌های اجتماعی تا توجه به سبک‌های جدید مداحی و روایت.

خبرنگار ایرنا در مشاهدات میدانی خود از شب‌های محرم روایت می‌کند که مقابل بسیاری از هیات‌ها می‌توان گروه‌هایی از نوجوانان و جوانان را دید که بیشتر به شکل دسته‌های دوستانه در رفت‌وآمدند؛ بعضی دقایقی وارد مراسم می‌شوند و دوباره بیرون می‌آیند، برخی فقط برای دیدن دوستان یا قدم زدن در فضای شلوغ اطراف هیات‌ها حضور دارند. در میان آنها پوشش‌های ساده و امروزی، از تی‌شرت‌های مشکی تا لباس‌های تابستانی، بیشتر به چشم می‌خورد. مشاهده این فضا نشان می‌دهد برای بخشی از نسل زد، حضور در شب‌های محرم علاوه بر جنبه مذهبی، رنگی از دورهمی و فضای اجتماعی نیز پیدا کرده است.

همچنین در این مشاهدات میدانی در اطراف هیات‌ها، علاوه بر عزاداران سنتی، گروهی از نوجوانان و جوانان با استایل‌های متفاوت نیز دیده می‌شوند؛ تیپ‌هایی که گاه با پوشش معمول عزاداری فاصله دارد. از تی‌شرت‌های طرح‌دار و رنگی گرفته تا شلوارهای خاص یا استایل‌هایی که بیشتر شبیه پوشش روزمره و تفریحی و حتی میهمانی های خصوصی است تا حضور در یک مراسم مذهبی. در میان این جمع‌ها، برخی جوانان با لباس‌های کاملاً غیررسمی و تابستانی در رفت‌وآمدند؛ گاهی هدفشان بیشتر دیده شدن یا دیدار با دوستان یا گذراندن ساعتی در فضای شلوغ اطراف هیات‌هاست. همین موضوع باعث شده فضای اطراف برخی مراسم‌ها حالتی متفاوت از گذشته پیدا کند؛ جایی که در کنار عزاداری، نوعی فضای اجتماعی و دورهمی نیز شکل می‌گیرد.

با این حال در گفت‌وگو با تعدادی از همین جوانان مشخص می‌شود بسیاری از آنها با وجود انتخاب پوشش‌های متفاوت، معتقدند باید حرمت ماه محرم حفظ شود. برخی از آنها می‌گویند حضور در این فضا برایشان فرصتی برای دیدن دوستان است، اما در عین حال تلاش می‌کنند به حال‌وهوای این ایام احترام بگذارند در کنار این تفکر، عده‌ای گویا هیچ ذهنیتی از مراسم عزاداری و اعیاد مذهبی ندارند.

در میان جمعیت، گروهی از نوجوانان و جوانان نیز دیده می‌شوند که خودشان می‌گویند ارتباط چندانی با مراسم مذهبی ندارند و شناخت یا ذهنیت روشنی از مفاهیم دینی برایشان شکل نگرفته است. برای این دسته، شب‌های محرم بیشتر فرصتی برای بیرون آمدن از خانه، دیدن دوستان و گذران ساعتی در فضای شلوغ و پررفت‌وآمد اطراف هیات هاست. آنها معمولا کمتر در متن مراسم حضور دارند و بیشتر در حاشیه و در جمع‌های دوستانه دیده می‌شوند.

برخی جوانان نیز در گفت‌وگوها اشاره می‌کنند که کمبود فضاهای تفریحی و برنامه‌های جمعی برای جوانان باعث شده شب‌های محرم برای عده‌ای به فرصتی برای بیرون آمدن و دورهمی تبدیل شود. به گفته آنها، وقتی برنامه‌ها و کارناوال‌های شاد یا فعالیت‌های جمعی دیگری برای جوانان وجود ندارد، بخشی از نسل جوان به سمت فضاهایی می‌رود که امکان حضور اجتماعی و دیدار با دوستان در آن فراهم است؛ حتی اگر محور آن مراسم عزاداری باشد.

از سوی دیگر بسیاری از جوانان مراسم‌ها را از طریق پخش زنده، کلیپ‌های کوتاه یا استوری‌های شبکه‌های اجتماعی دنبال می‌کنند. برای بخشی از نسل زد، انتشار بخش‌هایی از مراسم یا جملات مداحان در فضای مجازی نوعی مشارکت در عزاداری محسوب می‌شود. در برخی هیات‌ها، مداحان و برگزارکنندگان نیز تلاش کرده‌اند با زبان و موسیقی نزدیک‌تر به سلیقه جوانان برنامه‌ها را برگزار کنند. استفاده از روایت‌های داستانی، ریتم‌های متفاوت و طراحی بصری جدید در برخی مراسم‌ها دیده می‌شود؛ چرا که به باور برخی پژوهشگران اجتماعی، نسل زد کمتر به قالب‌های سنتی پایبند است، اما همچنان به مفاهیم معنوی و هویتی مراسم‌ها توجه دارد. آنها می‌گویند تفاوت اصلی در شیوه بیان احساسات و ابزارهای ارتباطی است، نه در اصل باور یا مشارکت.

گفت وگو با نسل زد در میان هیات‌ها

امیر ۱۹ ساله است، خوش تیپ و امروزی و مبادی آداب با خنده‌هایی که نشان از شور جوانی دارد. به راحتی وارد گفت و گو می‌شود و می گوید: برای دورهمی می‌آیم اما حرمت محرم را نگه می‌داریم. راستش خیلی وقت‌ها با دوستانم به هیات می‌روم چون یک جور دورهمی شبانه هم هست، اما برای ما احترام محرم مهم است. سعی می‌کنم رفتار و پوششم مناسب فضا باشد.

یکی از دوستانش به نام مهدی ۲۱ ساله است و به قول خودش چند بار در ترم دانشگاهی درجا زده و بیشتر تمایل دارد وارد بازار کسب و کار شود، می‌گوید: برای نسل ما شاید هیات فقط یک مراسم سنتی نباشد؛ گاهی فرصتی است که دوستان را ببینیم و بیرون بیاییم. ولی در عین حال می‌دانیم این ماه حرمت دارد و باید رعایت کنیم. البته در میان جمعیت هم سن و سالانم متاسفانه می‌بینم عده‌ای حرمت نگه نمی‌دارند حداقل حرمت اعتقادات سایرین را باید نگه داشت، چون من اعتقاد دارم اگر به چیزی باور ندارم، قرار نیست به باور دیگران بی احترامی کنم؛ چه برسد به ایام محرم که از کودکی به ما یاد داده اند حداقل حرمت این ماه را نگه داریم.

زنجیرزن بی حجاب: باید حرمت را حفظ کنیم

نگار دختری ۲۰ ساله و بدون حجاب است و با پوشش ساده مشکی که در حال زنجیرزنی پشت دسته عزاداری مردانه است، می‌گوید: حتی اگر بعضی‌ها بیشتر برای فضای هیات بیایند، باز هم خیلی‌ها سعی می‌کنند احترام مراسم را حفظ کنند. خود من همیشه سعی می‌کنم پوشش و رفتارم متناسب با این ماه باشد. بعضی رفتارها با فضای محرم سازگار نیست. متاسفانه برخی بدون توجه به فضای محرم می‌آیند؛ چه در نوع پوشش و چه در رفتار. به نظرم اگر کسی می‌آید باید احترام این ماه را هم نگه دارد. اینکه برخی هیات را بیشتر به چشم یک دورهمی می‌بینند، شاید طبیعی باشد. اما مهم این است که حرمت محرم حفظ شود. حتی اگر برای دیدن دوستان هم می‌آییم، باید بدانیم در چه فضایی حضور داریم.

به نظر می‌رسد برای این گروه، همین که لباس تیره و پوشیده در بر کرده اند، حرمت محرم حفظ شده و نداشتن پوشش سر هم چندان مهم نیست.

نازنین ۱۸ ساله نیز می گوید: عزاداری نسل ما متفاوت است. هر چه فضای هیات صمیمی‌تر باشد، بیشتر جذب می‌شویم. من هر سال با دوستانم به هیات می‌روم. اگر فضا خشک و رسمی باشد، کمتر می‌مانیم اما وقتی مداح با جوان‌ها ارتباط بگیرد و حرف دل ما را بزند واقعا حال و هوای دیگری دارد. خودم بعضی از کلیپ‌های مراسم یا جمله‌های مداحان را استوری می‌کنم شاید نسل‌های قبل این کار را نمی‌کردند اما برای ما این هم بخشی از عزاداری است.

به علت قیام امام حسین اشاره شود، نه نحوه کشتار تاریخی آن روز

وی ادامه می‌دهد: اگر درباره فلسفه قیام امام حسین(ع) و پیام‌هایش بیشتر صحبت شود، برای نسل ما جذاب‌تر است. ما دوست داریم بفهمیم چرا این مراسم مهم است، نه اینکه مدام در مداحی‌ها گریه و زاری می‌کنند و گاه مداحان حرکات خارج از عرف از خودشان نشان می‌دهند. عموما من این گونه هیات ها را ترک می‌کنم. باید به معنای واقعی قیام امام حسین و فلسفه اش اشاره شود، نه نحوه کشتار تاریخی آن روز. درست است که اتفاق روز عاشورا قلب هر انسانی را به درد می‌آورد و فارغ از جنبه اعتقادی آن از نظر اخلاقی دور از انسانیت بوده که مثلا نوزاد شیرخوار را به شهادت برسانی یا گوش های دختر سه ساله را بکشی. روایت‌هایی که سال‌های سال در گوشمان فرو کرده‌اند، اما من به عنوان یک جوان امروزی واقعا نمی دانم فلسفه قیام امام حسین چه بوده؟ اصلا درک نمی‌کنم چرا یک انسان باید خود و خانواده‌اش را به خطر بیندازد؟ چرا عالمان دینی نمی‌آیند در هیات‌ها سوال‌های این چنینی را مطرح کنند تا جوانان جذب این صحبت‌ها شوند؟ وقتی به یک مساله به باور و دلیل منطقی نرسیم هرگز پذیرا نخواهیم بود.

علی ۲۲ ساله و مداح یکی از هیات‌های جنوب تهران است، می‌گوید: باید زبان نسل جدید را فهمید. نسل زد با نسل‌های قبل فرق دارد. اگر بخواهیم آنها در مراسم بمانند، باید با زبان قابل فهم برایشان صحبت و فضای مشارکت بیشتری ایجاد کنیم. نسل ما عزاداری را با سبک خودش برگزار می‌کند.

بدون این «دوبس دوبس» مداح نمی‌آید!

شاید منظور علی، همان زیرصدای «حسین، حسین» است که مثل دوبس، دوبس به گوش می‌رسد و ریتمی مهیج برای سینه زنی ایجاد می‌کند و در بسیاری از هیات‌های بزرگ و مهم حزب‌اللهی نیز جا افتاده است.

یک روحانی که رئیس یکی از این هیئات برگزارشده در مسجدی در منطقه ۵ تهران است، در واکنش به انتقاد از این سبک مداحی می‌گوید: الان کمتر مداحی را می‌توان پیدا کرد که بدون این نوع زیرصدا حاضر به اجرای برنامه سینه زنی باشد.

آیا دینداری در نسل زد کاهش یافته؟

نسل Z میان سنت‌های مذهبی و سبک زندگی دیجیتال، تصویری تازه از دینداری ترسیم کرده است؛ دینداری که بیش از آنکه در مناسک رسمی جلوه کند در تجربه‌های فردی و انتخاب‌های روزمره بازتاب می‌یابد، ایمانی که شاید در ظاهر، خود را نشان ندهد اما در درون نهفته باشد و این تضاد، این پرسش را در ذهن‌ها تداعی کند که آیا ایمان، اعتقاد و باورهای مذهبی در این نسل کاهش یافته است؟

«محسن عاشوری» جامعه شناس براین باور است که گفتمان دینی برای این نسل تفاوت اساسی دارد و به سختی واقعه‌ای را می‌پذیرند، در قالب های منطقی به دنبال موضوعات هستند، باید نیروها و کارشناسان مختلفی مسلط بر مباحث دینی بتوانند بر اساس ساختارهای فکری آنها نظام دینی را برای آنها روشن کنند و البته با توجه به اینکه نسل دیجیتالی هستند از بدو تولد در فضای مجازی با فناوری‌های نوین ارتباط برقرار کرده‌اند.

عاشوری بر ضرورت بازنگری در شیوه ارتباط با این نسل تاکید می‌کند و می‌گوید: نسل z خود ساخته و دیجیتالی است و نیاز او به دین‌مداری در فضای مجازی تنیده شده است، این مشخصات هویت او را دگرگون می کند. این نسل تقلید را در حوزه دینداری نمی‌پذیرد، در واقع دینداری در این نسل پدیده‌ای است که نیازمند فهم عمیق‌تر، گفت‌وگوی همدلانه و سیاست‌گذاری‌های دینی متناسب با واقعیت‌های روز جامعه است.

این جامعه شناس تاکید می کند: نسل z نسل بومی دیجیتال، به سختی امور واقعی را می‌پذیرد، او آنچه را می‌پذیرد که بتواند درک کند و در قالب فکری او بگنجد، در غیر این‌صورت دلیلی برای پذیرش ندارد اما دین و آموزه‌های دینی هم که عین حق، حقیقت و واقعیت است از قاعده پذیرش گنجایش فکری این نسل بیرون نیست.

دینداری کاهش یافته، اما ایمان از بین نرفته است

«احمد رستگار» کارشناس مذهبی نیز معتقد است: کاهش یا دگرگونی دینداری در نسل z یکی از بحث‌برانگیزترین موضوعات اجتماعی و فرهنگی روز است. در بسیاری از جوامع، به ویژه شهری و دیجیتال‌محور، شکل سنتی دینداری کاهش یافته اما این به معنای از بین رفتن کامل ایمان یا ارزش‌های معنوی نیست، بلکه بیشتر با تغییر الگو و معنا مواجه هستیم. البته دینداری یک مفهوم یک‌بعدی نیست. دینداری می‌تواند شامل اعتقاد قلبی، عمل دینی، هویت مذهبی، اخلاق، یا احساس معنویت باشد. در این نسل بیشتر دینداری نهادی و آیینی کاهش یافته نه لزوماً باور به خدا.

وی ادامه می‌دهد: نسل z بیش از نسل‌های پیشین بر تجربه شخصی، انتخاب فردی و هویت تأکید دارد. آن‌ها تمایل دارند معنویت را خودشان کشف کنند نه اینکه صرفا آن را به‌صورت ارثی یا دستوری بپذیرند. این رویکرد لزوما ضد دین نیست، اما با دین سنتی فاصله دارد. ناامنی شغلی، بحران‌های زیست‌محیطی، آینده نامطمئن باعث شده بسیاری از جوانان درگیر بقا و سلامت روان باشند. در چنین فضایی، اگر دین نتواند پاسخی همدلانه و عملی به این دغدغه‌ها بدهد، به حاشیه رانده می‌شود.

این کارشناس مذهبی ادامه می دهد: نسل Z به‌شدت نسبت به عدالت، برابری، کرامت انسانی و حقوق فردی حساس است. اگر دین یا تفسیرهای رایج از آن در تضاد با این ارزش‌ها دیده شود، جوانان نه‌تنها جذب نمی‌شوند بلکه ممکن است موضع انتقادی بگیرند. آنها به مفاهیمی مانند معنا، آرامش درونی، دعا به شکل شخصی، اخلاق انسانی و ارتباط عمیق با جهان علاقه‌مند هستند و دینداری در نسل Z بیش از آنکه نابود شده باشد، در حال دگرگونی است. این نسل معنویت را می‌جوید، اما به شیوه خود. دینداری در فهم عمیق، همدلی این نسل نهفته است.

آنچه امروز در رفتار بخشی از نسل زد دیده می‌شود، بیشتر نتیجه فاصله گرفتن از روایت‌های عمیق و قابل فهم درباره فلسفه عاشوراست. به گفته آنها، وقتی پیام‌های اصلی قیام امام حسین مانند آزادگی، عدالت‌خواهی و معنای ایستادگی کمتر به زبان قابل لمس برای جوانان توضیح داده می‌شود، طبیعی است که توجه برخی از آن‌ها به ظاهر مراسم، فضاهای اطراف هیات یا جمع‌های دوستانه جلب شود. از نگاه کارشناسان، اگر قرار است پیوند نسل امروز با محرم تقویت شود، لازم است معنا و پیام‌های عاشورا دوباره به شکلی روشن، صریح و متناسب با زبان نسل جدید بیان شود.